

EPISTOLARUM
AD Q. FRATREM
LIBER III.

MARCUS Q. FRATRI S.

I. **F**GO ex magnis caloribus (non enim memini-
mus majores) in Arpinati summa cum amce-
nitate ¹ fluminis me refeci ludorum diebus,
Philotimo ² tribulibus commendatis. In ³ Ar-
cano a. d. iv Idus Sept. fui. Ibi ⁴ Messidium
cum Philoxeno, aquamque, quam ii duce-
bant non longe a villa, belle sane fluentem vidi, præsertim
maxima siccitate: uberioremque aliquanto sese collecturos esse
dicebant. Apud ⁵ Herum recte erat. In Manliano offendi Di-
philum ⁶ Diphilo tardior: sed tamen nihil ei restabat præ-
ter balnearia, & ambulationem, & aviarium. Villa mihi val-
de placuit, propterea quod summam dignitate pavimentata
porticus habebat: quod mihi nunc denique apparuit, postea-
quam & ipsa tota patet, & columnæ politæ sunt. Totum in
eo est (quod mihi erit curæ) testorium ut concinnum sit.
Pavimenta recte fieri videbantur. Camerae quasdam non pro-
bavi, mutarique jussi. Quo loco in porticu te scribere ajunt
ut atriolum fiat, mihi, ut est, magis placebat: neque enim
fatis

ARGUMENTUM. In prædis Quinti se-
fuisse, & quedam ibi, in primis in ædifi-
candi ratione, correxisse, constituisse comme-
morat, & ad tres epistolas e Gallia a Quinto
acceptas de variis rebus respondet; simul
quasdam de rebus Romanis perferibit. Anno
U. C. 699.

¹ Fluminis] De Fibreno flumine intelli-
git: quo nihil amavimus, nihil frigidius: ut
in libro II. de Legibus. Manur.

² Tribulibus commendatis] Ut eis meo no-
mine ad spectandos ludos locum daret. Mo-

ris enim erat, ut amicis & tribulibus & in
cisco & in foro locus ad spectandum daretur.
Ad Str. II. 1. & pro Murent. Idem.

³ Arcano] Quinti prædio. Idem.

⁴ Messidium cum Philoxeno] Redemptores
erant aquæ deducendæ. Quod in hac ipsa
epistola, infra, videtur posse conjici. Idem.

⁵ Herum] Villicum in Arcano, ut Nice-
phorum in Laterio, quem infra nominat.
Idem.

⁶ Diphilo] Se ipso. Diphilus, inquit, fe
ipsum tardita te superavit. Idem.

fatis loci esse videbatur atrio: neque fere solet nisi in his æ-
dificiis fieri, in quibus est atrium majus: nec habere poterat
adjuncta cubicula, & ejusmodi membra. ⁷ Nunc hoc vel ho-
nestate testudinis, vel valde boni æstivum locum obtinebit. Tu
tamen si aliter sentis, rescribe quam primum. In balneariis,
⁸ assa in alterum ⁹ apodyterii angulum promovi, propterea
quod ita erant posita, ut eorum vaporarium, ex quo ignis e-
rumpit, esset subiectum cubiculis. Subgrande cubiculum autem,
& hibernum altum valde probavi, quod & ampla erant, &
loco posita, ambulationis uno latere, eo quod est proximum
balneariis. Columnas neque rectas, neque e regione Diphilus
collocarat: eas scilicet demolietur: aliquando perpendiculari &
linea disceat uti. Omnino spero paucis mensibus opus Diphili
perfectum fore: curat enim diligentissime Cæsius, qui tum me-
cum fuit.

II. Ex eo loco recta, Vitularia via, profecti sumus in Fusi-
dianum fundum, quem tibi proximis nunciis Arpini de Fusidio
H-S ccccxxxv emeramus. Ego locum ætate umbrosiorem vidi
nunquam; permultis locis aquam profluentem, & eam uberem.
Quid quaris? Jugera l. prati Cæsius irrigaturum facile te arbi-
trabatur. Equidem hoc, quod melius intelligo, affirmo, miri-
fica suavitate te villam habiturum, piscina & ¹⁰ salientibus addi-
tis, palæstra & silva ¹¹ viridicata. Fundum audio te hunc Bo-
villanum velle retinere. De eo quid videatur, ipse contines.
Calvus ajebat, aqua dempta, & ejus aquæ ¹² jure constituto,

K 2

⁷ Nunc hoc] P. Manurius ingeniose di-
vinabat: Nunc hoc vel in ætate testudinis,
vel hieme æstivum locum obtinebit. Lambinus
haud paulo audacius: Nunc hoc vel hieme,
testudinis: vel ætate, valde boni æstivi locum
obtinebit. Locum esse corruptissimum nemo
non agnoscit. Vide Turneb. Advers. XXIV. 39.

⁸ Assa] Laconicum, sive locus in quo fu-
dor elicitur. De quo Vitruvius, V. 10.

⁹ Apodyterii] Ubi vestes inturi balnea
deponabant. Manurius.

¹⁰ Salientibus] Aquis. Idem.

¹¹ Viridicata] Novum, & forte, in his
quidem, qui exstant, veterum libris, singu-
lare verbum. Quasi, oriente. Idem. Lego,
vindicata, id est, liberata, purgata, ut a-

manitatem habeant. Turneb. Advers. XXIV.
39.

¹² Jure constituto] Dicit hoc: si jus a-
que constitutum, hoc est, si jus aquæ quin-
to servetur, servietur fundo impositum tri-
billis aquæ, neque tamen fore, ut minoris
quam quanti cum aqua vendi fundus possit.
Quam igitur aquam Messidius per suos fun-
dos deducendam redemit: (hoc enim provi-
me dicit) eam nolo te cum fundo Bovilla-
no alienare: sed, jus ei aquæ suæque con-
stitutus. Hoc est in tuo jure retinere: ut ex
duobus mancipiis, fundo & aqua, unum em-
ptoris fiat, alterum esse tuum pergas; jus,
inquam, fundi migret ad emptorem; jus a-
que penes te remaneat. Manur.

& servitute fundo illi imposta, tamen nos pretium servare posse, si vendere vellemus. ¹³ Messidium mecum habui. Is ternis nummis in pedem tecum transegit dicebat: sese autem mensum pedibus aiebat passuum MCD: mihi plus visum est: sed præstabo, sumptum nusquam melius posse poni. Chilonem arcesseram Venafro: sed eo ipso die quatuor ejus confervos & discipulos Venafri cuniculus oppræsserat. Idibus Sept. in Laterio fui. Viam perspexi; quæ mihi ita placuit, ut opus publicum videretur esse, præter cæ passus: sum enim ipse mensus ab eo ponticulo, qui est ¹⁴ ad Furinæ, ¹⁵ Satricium versus. Eo loco pulvis, non glareæ injecta est: & mutabitur: & ea viæ pars valde acclivis est. Sed intellexi aliter duci non potuisse, præsertim cum tu neque per ¹⁶ Locustæ, neque per Varronis velles ducere. Veluinus ante suum fundum prope ¹⁷ munierat. Locusta non attigerat: quem ego Romæ aggrediar, &, ut arbitror, commovebo: & simul M. Taurum, quem tibi audio promississe, qui nunc Romæ erat, de aqua per fundum ejus ducenda rogabo. Nicephorum villicum tuum sane probavi: quævisque ex eo, ecquid ei de illa ædificatiuncula Laterii, de qua mecum locutus es, mandavisses. Tum is mihi respondit, se ipsum ejus operis H-S XVI conductorem fuisse: sed te postea multa addidisse ad opus, nihil ad pretium: itaque id se omisisse. Mihi hercule valde placet, te illa, ut constituebas, addere: quanquam ea villa, quæ nunc est, tanquam ¹⁸ philosophia videtur esse, quæ objurget cætararum villarum insaniam. Veruntamen illud additum delectabit. ¹⁹ Topiarium laudavi: ita omnia convestit hedera, qua

basim

¹³ Messidium] Redemptorem deducenda aquæ: qui singulos in pedes alvei faciendi ternis nummis transegerat. Idem.

¹⁴ Ad Furinæ] Furinæ scribendum est, si veteris inscriptionis auctoritatem sequi velimus. Ursinus. Furinam cui lucus, ædes, & Flamen Romæ, interpretatur Eumenida Tullius lib. III. de Nat. D. a Jurendo. Forinam vero dixerunt illi foricarum Deam. Foricæ enim seu ædificiæ publici pontibus imponuntur. F. Junius.

¹⁵ Satricium] Oppidum in Latio. Manut.

¹⁶ Locustæ] Supple, fundum.

¹⁷ Munierat] Viam. Et hoc significat;

Cum tu id jus haberes, ut viam ducere per Locustæ, perque Varronis fundum posses: neque tamen, quæ tua fuit modestia, feceris: illi, ut quasi tibi gratiam referrent, eam viæ partem, quæ ante fundos eorum est, munire debuerunt: quod Varro propemodum efficit: Locustæ nondum attigit. Manut.

¹⁸ Philosophia] Philosophia rectissime Færnus: & convestitur paulo post. Ursin.

¹⁹ Topiarium] Opus ex hedera. Manut. De homine, non de loco interpretor. Qui locum opere topiarium ornat. Turneb. Adv. vers. XXIV. 39.

basim villæ, qua intercolumnia ambulationis; ut denique illi ²⁰ palliati ²¹ topiarium facere videantur, & hedera vendere. Jam ²² ἀποδοτέλης nihil alius, nihil muscosius. Habes fere de rebus rusticis. Urbanam ²³ expolitionem ²⁴ urget ille quidem & Philotimus & Cincius: sed etiam ipse crebro intervifo: quod est facile factum. Quamobrem ea te cura liberatum volo.

III. De Cicerone quod me semper rogas, ignosco equidem tibi, sed tu quoque mihi velim ignoscas. Non enim concedo tibi, plus ut illum ames, quam ipse amo. Atque utinam his diebus in Arpinati, quod & ipse cupierat, & ego non minus, mecum fuisset. Quod ad Pomponiam: si tibi videtur, scribas velim, cum aliquo exhibimus, erat nobiscum, puerumque ducat. Clamores efficiam, si eum mecum habuero otiosum: nam Romæ respirandi non est locus. Id me scis antea gratis tibi esse pollicentem; quid nunc putas tanta abs te mihi ²⁵ mercede proposita? Venio nunc ²⁶ ad tuas literas, quas pluribus epistolis accepi, dum sum in Arpinati. Nam mihi uno die tres sunt redditæ, & quidem, ut videbantur, eodem erat, quod antiquior dies in tuis fuisset adscripta literis, quam in Cæsaris. Id facit Oppius nonnunquam necessario, ut, cum tabellaribus constitueret mittere, literaque a nobis acceperit, aliqua re nova impediatur, & necessario serius, quam constituerat, mittat, neque nos datis jam epistolis diem commutari curemus. Scribis de Cæsaris summo in nos amore. Hunc

&

²⁰ Palliati] Opinor designari Hermas Græcorum; & doctorum præcipue virorum, quorum imagines palliatæ erant in villis, ut eorum reliquis, quæ superant, conjici potest. Ursinus.

²¹ Topiarium facere] Qui topiarium faciunt, herbam, aut fruticem ad speciem aulæ, aut columnæ, aut fontis, alteriusve rei conformant. Palliati igitur hi, inter columnas constituti, topiarium facere, aut hedera, qua intercolumnium vestitur, vendere videntur. Manutius.

²² ἀποδοτέλης] Loco, ubi lavaturi vestimenta deponabant. Vox eadem cap. 1. sed Latine scripta in libris omnibus.

²³ Expolitionem] Jam pene profusus adificaverant utriusque domum redemptores. Expolito restabat, perfectio scilicet ædium urbanarum. Manut.

²⁴ Urget ille quidem] Nonnullis placet illam: & est cur placeat, nostri tamen omnes in vulgata consentiunt. Manut.

²⁵ Mercede] Quam divinare, cum epistola Quinti non extet, nemo potest. Manut. ²⁶ Ad tuas literas, quas pluribus epistolis accepi] Hoc est, ad ea quæ scripsisti. Conficit enim literarum nomen multo latius patere quam epistoliarum, libroque & orationes, & monumenta etiam significare. Manut.

& tu fovebis, & nos, quibuscunque poterimus rebus, augebimus. De Pompejo, & facio diligenter, & faciam quod mox. Quod tibi mea permissio mansionis tuæ grata est, id ego fummo meo dolore & desiderio, tamen ex parte gaudeo. In ²⁷ Hippodamis, & nonnullis aliis arcessendis, quid cogites, non intelligo. Nemo istorum est, quin abs te munus, fundi suburbani instar, expectet. Trebatium vero meum ²⁸ quod isto admisceas, nihil est. Ego illum ad Cæsarem misi, qui mihi jam satisfecit. ²⁹ Si ipsi minus, præstare nihil debeo: teque item ab eo vindico, & libero. Quod scribis te a Cæsare quotidie plus diligi, immortaliter gaudeo. Balbum vero, qui est istius rei (quemadmodum scribit) adjutor, in oculis fero. Trebonium meum a te amari, teque ab illo, pergaudeo. De tribunatu quod scribis, ego vero nominatim petivi Curcio, & mihi ipse Cæsar nominatim Curcio paratum esse rescripsit, meamque in rogando verecundiam Curcio objurgavit. Si cui præterea petiero (id quod etiam Oppio dixi, ut ad illum scriberet) facile patiar mihi negari, quoniam illi, qui molesti sunt, sibi negari a me non facile patiuntur. Ego Curcium (id quod ipsi dixi) non modo rogatione, sed testimonio tuo diligo, quod literis tuis studium illius in salutem nostram facile perspexi. De Britannicis rebus cognovi ex tuis literis, nihil esse nec quod metuamus, nec quod gaudeamus. De publicis negotiis, quæ vis ad te Tironem scribere, negligentius ad te ante scribebam, quod omnia, minima, maxima, ad Cæsarem miti sciebam.

IV. Rescripsi epistolæ maximæ. Audi nunc de minuscula: in qua primum est de Clodio ad Cæsarem literis: in quo Cæsaris consilium probo, quod tibi amanissime petenti ³⁰ veniam non dedit, uti ullum ad illam furiam verbum rescriberet.

²⁷ Hippodamis] Qui equos domant. *Manutius*.

²⁸ Quod isto admisceas] Scripserat, puto, Quintus, operam se daturum, ut illi, quos arcesserat, atque etiam Trebatium, liberaliter ab isto tractarentur. Hoc, inquit, Cicero, nihil opus est. Ego enim illum non ad te, sed ad Cæsarem misi: qui eum, & commendatione adductus, accepit humanissi-

me. *Idem*.

²⁹ Ipsi minus] Si Trebatio minus satisfecit Cæsar. *Tironius*.

³⁰ Veniam non dedit] Cum tu peteres, per amicitiam, ut ad P. Clodium rescriberet; quia nolles Cæsarem nostra causa facere, ut respondendi officium omitteret; satisfacere tibi noluit. *Manutius*.

Manutius dixit si epistolæ, maxime

ret. Alterum est de ³¹ Calventi Marii oratione. Quod scribis miror, tibi placere, me ³² ad eum rescribere, præsertim cum illum nemo lecturus sit, si ego nihil rescripsero; meam in illum pueri omnes, tanquam dictata, perditeant. Libros meos, quos expectas, inchoavi: sed conficere non possum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro & pro Plancio abtolvi. Poema ad Cæsarem, quod composueram, incidi. Tibi quod rogas, quoniam ipsi ³³ fontes jam siccant, si quid habebis spatii, scribam. Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam ³⁴ bene comitatum esse venturum, mecumque assidue usque ad Id. Majas futurum, id mihi pergratum, perque jucundum erit. Quod me in eadem epistola, sicut sæpe antea, cohortaris ad ambitionem & ad laborem, faciam equidem: sed quando vivemus? Quarta epistola mihi reddita est Id. Sept. quam a. d. iv Id. Sex. ex Britannia dederas. In ea nihil sane erat novi præter ³⁵ Erigonam: quam si ab Oppio accepere, scribam ad te, quid sentiam: nec dubito, quin mihi placitura sit. ³⁶ Et quod præterii de eo, quem scripsisti de Milonis ³⁷ plausu scripsisse ad Cæsarem. Ego vero facile patior ita Cæsarem existimare, illum quam maximum fuisse plausum: & profusus ita fuit: & tamen ille plausus, qui illi datur, quodammodo nobis videtur dari. Reddita est etiam mihi pervertus epistola, sed fero allata, in qua ³⁸ de æde Telluris, & de porticu Caruli me admones. Fit utrumque diligenter. Ad Telluris quidem etiam tuam statuum locavi. Item de hortis quod me ³⁹ admones, nec fui unquam valde cupidus, & nunc domus

³¹ Calventi Marii] L. Pisonem, cujus materius avus, ut apud Pedianum legitur, *Calventius* est appellatus, videtur intelligere.

³² Calventium cur potius, quam Calventium, cur item Marium nominet; haud facile dixerim, nisi si inter Quintum & Marcum jam convenerat, ut eum filis nominibus, Cæsaris maxime causa, qui Pisonis erat gener, appellarent. *Manutius*.

³³ Ad eum rescribere] Quidam, ad eam, ut orationem intelligamus. Et est cur magis probeat. *Malasp.*

³⁴ Fontes jam siccant] Mirum est scire fontes, unde aqua peti solet. Itidem miror velle te versus tibi, optimo poetæ, a me componi. Supra idem alio modo significavit: *Manutius*.

³⁵ Erigonam] Tragediam, quam se scripsisse, & ad Oppium misisse, significaverat. Amissam in itinere, ultima demonstrat hujus libri epistola. *Idem*.

³⁶ Et quod præterii] Hoc est, nihil novi præter Erigonam, & quod præterii, &c.

³⁷ Plausu] A populo Miloni dato.

³⁸ De æde Telluris] De operibus, puto, loquitur, & inscriptionibus illis, de quibus epist. 8. lib. II. *Manutius*.

³⁹ Admones] Ut emam. *Idem*.

domus suppeditat mihi hortorum amoenitatem. Romam cum venissem a. d. XIII Kal. Octob. absolutum offendi in ædibus tuis testum: quod supra conclavia non placuerat tibi esse⁴⁰ multorum fastigiorum, id nunc honeste vergit in testum inferioris porticus. Cicero noster, dum ego absum, non cessavit apud rhetorem. De ejus eruditione quod labores, nihil est, quoniam ingenium ejus nosti: studium ego video. Gate-
ra ejus suscipio, ut me putem præstare debere.

V. Gabinium⁴¹ tres adhuc factiones postulant: L. Lentulus, flaminis filius, qui jam de majestate postulavit: Ti. Nero cum bonis subscriptoribus: C. Memmius tribunus plebis cum L. Capitone. Ad urbem accessit a. d. XII Kal. Octobr. Nihil turpius, nec desertius. Sed his judiciis nihil audeo confidere. Quod⁴² Cato non valebat, adhuc de pecuniis repetundis non erat postulatus. Pompejus a me valde contendit de reditu in gratiam, sed adhuc nihil profecit:⁴³ nec, si ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas literas vehementer expecto. Quod scribis te audisse in candidatorum consularium⁴⁴ coitione me interfuisse, id falsum est. Ejusmodi enim pactiones in ea coitione factæ sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit: & simul mihi committendum non fuit, ut his coitionibus interesset, quibus Messala excluderetur: cui quidem vehementer satisfacio rebus omnibus: ut arbitror, etiam Memmio.⁴⁵ Domitio ipsi multa jam feci, quæ voluit, quæque a me petivit. Scaurum beneficio defensionis valde obligavi. Adhuc erat valde incertum
&

⁴⁰ *Multorum fastigiorum*] Testum conclavia tegebat. Id nolebat Quintus descendere pluribus angulis, & lateribus, (sic enim multa fastigia habuisset) sed uno tantum fastigio vergere in testum inferioris porticus.

Manus.

⁴¹ *Tres*] Una de majestate, L. Lentulus; duæ de repetundis, Ti. Nero, & C. Memmius. Accessit postea, item de repetundis, quarta factio, C. & L. Antonii; ut in epistola, que sequitur: etiam quinta, de ambitu, P. Sylla, ut infra, & ad Atrium ep. 16. lib. IV. Est autem absolutus Gabinus de majestate, damnatus de repetundis. Dio, lib.

³⁹ *Idem.*

⁴² *Cato*] M. Cato prætor; qui de repetundis hoc anno quaesivit. Eo ægrotante, postulari Gabinus, e Syria reversus, de repetundis non poterat. *Idem.*

⁴³ *Nec... proficiet*] Immo profecit: ut etiam Gabinium, quem paulo ante accusaverat, mox rogatu Pompeji, non sine alio, & Fam. epist. 1. lib. VII. *Idem.*

⁴⁴ *Coitione*] Ad Attic. ep. 18. lib. IV. *Idem.*

⁴⁵ *Domitio*] Consulari candidato.

& quando comitia, & qui consules futuri essent. Cum hanc jam epistolam complicarem, tabellarii a vobis venerunt a. d. XI kal. Sept. vicesimo die. O me follicito! quantum ego dolui in Cæsaris suavissimis literis! sed, quo erant suaviores, eo majorem dolorem illius⁴⁶ ille casus afferebat. Sed ad tuas venio literas. Primum tuam remansione[m] etiam atque etiam probo, præsertim cum, ut scribis, cum Cæsare communicaris. Oppium miror quidquam cum⁴⁷ Publilio: mihi enim non placuerat. Quod⁴⁸ interiore epistola scribis me Id. Sept.⁴⁹ Pompejo legatum iri, id ego non audivi; scripsisse ad Cæsarem, Vibullium Cæsaris mandata⁵⁰ de mea mansione ad Pompejum pertulisse,⁵¹ nec ad Oppium.⁵² Quo consilio?⁵³ Quanquam Oppium ego tenui, quod priores partes Vibullii erant: cum eo enim coram Cæsare egerat, ad Oppium scripserat. Ego vero nullas⁵⁴ deuterius oportidus habere possum in Cæsaris rebus. Ille mihi secundum te & liberos nostros ita est, ut sit pene par. Videor id iudicio facere: jam enim debeo: sed tamen amore sum incensus.

Cum scripserissem hæc infima, quæ sunt mea manu, venit

Tom. IX.

L

ad

⁴⁶ *Ille casus*] Puta dici, naufragium multarum navium in Oceano: de quo libro IV. Comment. de bello Gallico mentio fit. *Manus.* Vide notam ult.

⁴⁷ *Publilio*] Titianus legit *Publio*, & sic interpretatur: Oppium cum P. Clodio miror quidquam negoti habere. Non est insolens curia hæc dicendi ratio, præsertim in epistolis, & familiari sermone. *Publilio* tamen habent cæteri omnes: & intelligi potest de Publilio, de quo Att. XII. 7. *Oliver.*

⁴⁸ *Interiore epistola*] Non ea epistolæ pars, quæ a principio & a fine pari distet intervallo, sed ea, quæ ab extremo propius abest, quam a principio. Id adeo cognoscitur, si, quod apud antiquos epistolæ claudenzæ genus esset, ostendamus. Non enim tunc, eo, quo nunc solemus, modo, complicabatur, sed in orbem involvebantur epistolæ, ita, ut, quæ ultima scripta in pagina pars erat, involveretur prima; quæ prima, ultima.

Manutius.
⁴⁹ *Pompejo*] In Hispanias proconsule ituro. Sic enim putabatur. Verum non ixit. *Idem.*
⁵⁰ *De mea mansione*] Quam Cæsare cupie-

bat; ut ejus ope atque auctoritate, quibus in rebus opus esset, uti posset. Supra, quod hoc declarat, illud est: *Quod mihi otium. Roma præsertim, ut iste me rogat, manenti.* *Idem.*

⁵¹ *Nec ad Oppium*] Qui cum Cæsaris in urbe omnia negotia procuraret, ad eum quæ Cæsaris mandata perferere Vibullius debuit, ut is ageret cum Pompejo, ne me, si Cæsaris causa vellet, ab urbe removeret. *Idem.*

⁵² *Quo consilio?*] Fecit hoc Vibullius? Non enim hoc ad Cæsarem placet referri: ne videatur in eo consilium requirere. *Idem.*

⁵³ *Quantum*] Quantum non hoc ideo dico, quia voluerim Oppium Vibullii verbis, cognita Cæsaris voluntate, adduci, ut ageret cum Pompejo de mea mansione. Quin ego illum, sua sponte satis incitatum, tenui. Rectius enim duxi, Vibullium primo, cui Cæsare præfens præfenti mandaverat, deinde Oppium, cui scripserat, agere cum Pompejo. *Idem.*

⁵⁴ *Deuterius*] Posteriores cogitationes, ut a libi Cicero.

ad nos Cicero tuus ad cenam, cum Pomponia foras cenaret. Dedit mihi epistolam legendam tuam, quam paulo ante acceperat, ⁵⁵ Aristophaneo modo, valde mehercule & suavem & gravem, qua sum admodum delectatus. Dedit etiam alteram illam mihi, qua jubes eum mihi esse affixum, tanquam magistro. Quam illum epistolam illam delectarunt? quam me? Nihil puero illo suavius, nihil nostri amantius. Hæc inter cenam Tironi distavi; ne mirare alia manu esse. ⁵⁶ Annali literarum tuarum pergrata fuerunt, quod & curares de se diligenter, & tamen consilio severissimo juvares. P. Servilius pater, ex literis, quas sibi a Cæsare missas esse dicebat, significat valde te sibi gratum fecisse, quod de sua voluntate erga Cæsarem humanissime diligentissimeque locutus esses. Cum Romam ex Arpinati revertissem, dictum mihi est, Hippodamum ad te profectum esse. ⁵⁷ Non possum scribere me miratum esse, illum tam inhumaniter fecisse, ut sine meis literis ad te proficisceretur: illud scribo, mihi molestum fuisse. Jam enim diu cogitaveram, ex eo quod tu ad me scripseras, ut, si quid esset, quod ad te diligentius perferri vellem, illi darem: quod mehercule hæc literis, quas vulgo ad te mitto, nihil fere scribo, quod si in alicujus manus incidere, moleste ferendum sit. Minucio me, & Salvio, & Labeoni reservabam. Labeo aut tarde proficiscetur, aut hic manebit. Hippodamus ne nunc quidem, quid velim, rogavit. T. Pinarius amabiles ad me de te literas mittit: se maxime literis, sermonibus, cœnis denique tuis delectari. Is homo semper me delectavit: fraterque ejus mecum est multum. Quare, ut instituisti, complectere adolescentem.

Quod multos dies epistolam in manibus habui propter commemorationem tabellariorum, ideo multa conjecta sunt, aliud alio tempore, velut hoc. T. Anicius mihi sæpe jam dixit, sese tibi,

⁵⁵ *Aristophaneo modo*] Quæ Aristophanis ad similitudinem accedat: puta, quia comicum quiddam in sententiis, ex Aristophanis genere, præ se ferat. *Manus. Ab Aristophane meo emendatum est in margine libri, qui collatus est cum manuscripto. Ursinus.*

⁵⁶ *Annali*] Villiæ gentis, plebejæ. Na-

tum cognomen ab eo, qui legem de petendis magistratibus annalem in tribunatu protulit. Livius libro, opinor, XL. *Manus.*

⁵⁷ *Non . . . miratum*] Quia mirandum non est, fœdissimi hominem artificii humanitatem ignorare. De Hippodamis supra, hæc eadem epist. cap. 3. *Idem.*

tibi, suburbanum si quod invenisset, non dubitatum esse emere. In ejus sermone ego utrumque soleo ad admirari, & te de suburbano emendo, cum ad illum scribas, non modo ad me non scribere, sed etiam aliam in sententiam scribere; & cum ad illum scribas, nihil te recordari ⁵⁸ de se, de epistolis illis, quas in Tusculano ejus tu mihi ostendisti, nihil de præceptis Epicharmi, ⁵⁹ γράφει πῶς ἄλλω λέχρηται; totum denique vultum, animum, sermonem ejus: ⁶⁰ quemadmodum conicio, quasi. Sed hæc tu videris. De suburbano, cura ut sciam, quid velis: & simul, ne quid ille turbet, vide. Quid præterea? quid? etiam. Gabinius a. d. iv Kal. Octob. noctu in urbem introivit: & hodie hora VIII, cum edicto C. Alfii de majestate eum adesse oporteret, concursu magno & odio universi populi pene afflictus est. Nihil illo turpius. Proximus tamen est Piso. Itaque mirificum ⁶¹ ἐμβόλιον cogito in secundum librorum meorum includere, dicentem Apollinem in concilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus esset: quorum alter exercitum perdidisset, alter vendidisset. Ex Britannia Cæsar ad me Kal. Sept. dedit literas: quas ego accepi a. d. iv. kal. Octobr. ⁶² satis commodas de Britannicis rebus: quibus, ne admirer quod a te nullas acceperim, scribit se sine te fuisse, cum ad mare accesserit. Ad eas ego ei literas nihil rescripti, ne gratulandi quidem causa, propter ejus ⁶³ luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut valeas.

L 2

MAR-

⁵⁸ *De se*] Si loqueretur ex Anicii persona, hoc modo; *Miratur Anicius, nihil te recordari de se:* usitatum est. Nunc ex persona sua cum dicat, *Soleo admirari, nihil te recordari de se:* quam proprie, se, pro eo, positum sit, grammatici viderint. *Man. Viderunt sane diligenter Fr. Sanctius, & Jac. Perizonius, Minero. II. 12. Olivet.*

⁵⁹ *Γράφει*] Id est: *Vide quo modo alium tractaverat.*

⁶⁰ *Quemadmodum conicio*] Imperfecta sententia: sed, opinor, hoc significat: *Quemadmodum conicio, quasi minime illum noris, ita res illi tuas committis.* Incipit autem, fraterno amore adductus, hoc dicere: mox, ne fratrem videatur nimis multis ver-

bis ut imprudentem monere, extremam sententiam partem omittit. *Manus.*

⁶¹ *Εμβόλιον*] Partem quandam ab argumento proposito sejunctam, interpositionem. *Idem.*

⁶² *Satis commodas*] Satis prospera significantes de Britannico bello, satis ex nostra voluntate. *Idem.*

⁶³ *Luctum*] Ob inmeritum filie. *Idem.* Hæc tamen verba, *Cæsar ille*, que leguntur supra cap. 5, de Julia filie interitu noluit intelligi. Equidem fateor, non semper vim subesse omnino eandem his vocibus, *cæsar, luctus.* Sed, cum de eodem in eadem dicuntur epistola, res duas significari non facile crediderim. *Olivet.*

MARCUS Q. FRATRIS.

II. ANTE diem VI Id. Octob. Salvius Ostim vesperi navi profectus erat cum iis rebus, quas tibi domi mitti volueras. Eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius, sic ut Calidio verbum facere pro eo non licuerit. Postridie autem ejus diei, qui erat tum futurus, cum hæc scribebam ante lucem, apud Catonem erat divinatio in Gabinium futura inter Memmium, & Ti. Neronem, & C. & L. Antonios, M. filios. Putabamus fore, ut Memmio daretur, etsi erat Neronis mira contentio. Quid queris? probe premitur, nisi noster Pompejus, diis hominibusque invidis, negotium everterit. Cognosce nunc hominis audaciam, & aliquid in republica perdita delectare. Cum Gabinus, quacunque veniebat, triumphum se postulare dixisset, subitoque bonus imperator noctu in urbem, hostium plane, invasisset, in fenatum se non committebat. Interim ipso decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum & militum renuntiare, irrepit, summa infrequentia. Cum vellet exire, a consulis retentus est: introducti publicani. Homo undique actus, cum a me maxime vulneraretur, non tulit, & me trementi voce exulem appellavit. Hic, o dii! nihil unquam hono-

ARG. Gabinium redeuntem in urbem, in fenatu male vexatum, & a Memmio tribuno pl. ad populum male tractatum esse, ac de judicio ejus proxime futuro, commemorat. Deinde qui de ambitu rei sunt, quæ committitur spes sit, demonstrat. Anno U. C. 669.

1 Divinatio] Contentio, quis deberet accusare. Causam nominis Pedianus exponit, quia non de facto quereretur, sed de futuro, quæ est divinatio, uter deberet accusare, Manutius.

2 Bonus imperator] Ex ambiguo ludit. Nam periti imperatores plerumque noctu irrumpunt in urbes hostium. Iste vero, nequam imperator, cum se odio esse civitati sentiret, sic ut cum hostis loco haberet, noctu introivit, convicia veritus & contumelias, si interdiu ingrederetur. Idem.

3 Hostium] Omnibus plane imperatoribus,

e provincia reversis, usitatum hoc fuisse crederem, ut casorum non tam hostium, quam militum numerum in fenatu exponerent. Idem.

4 Irrepit] Hæc est, latenter, more animalium repentium, venit in fenatum, quo tempore senatores pauci aderant. Alii legunt, in ve hosti. Lipsius vero, mire hosti summa in frequentia. Quem vide, Antiqu. Lect. IV. 13.

5 Publicani] Syriam, Gabinio inensam. Quæstum enim sua damna ad fenatum veniant: quod, cum Gabinus, sinibus provincie suæ contra leges egressus, Alexandriam ad restituendum Ptolemaem cum exercitu profectus esset; prædones per ejus absentiam maritima Syriæ loca vastarunt. Quo facto, publicanis ea, quæ de publico redemerant, exigere non licuit. Dio lib. XXXIX. Manutius.

honorificentius nobis accidit. Confurrexit fenatus cum clamore ad unum, sic ut ad corpus ejus accederet: pari clamore atque impetu publicani. Quid queris? omnes, tanquam si tu esses, ita fuerunt. Nihil hominum sermone foris clarius. Ego tamen teneo ab accusando, vix mehercule: sed tamen teneo, vel quod nolo cum Pompejo pugnare (fatis est quod instat de Milone) vel quod iudices nullos habemus: ἀτό-
ταβη formido. Adde etiam malevolentiam hominum: & timeo, ne illi, me accusante, aliquid accidat: nec despero rem & sine me, & nonnihil per me confici posse. De ambitu postulati sunt omnes, qui consulatum petunt: a Memmio, Domitius: a Q. Curtio, bono & erudito adolescente, Memmius: a Q. Pompejo, Messala: a Triario, Scaurus. Magno res in motu est: propterea quod aut hominum, aut legum interitus ostenditur. Opera datur, ut judicia ne fiant. Res videtur spectare ad interregnum. Consules comitia habere cupiunt: rei nolunt, & maxime Memmius, quod Cæsaris adventu sperat se futurum consulem: sed mirum in modum jacet. Domitius cum Messala certus esse videbatur: Scaurus refrixerat. Appius sine lege Curiata confirmat se Lentulo nostro successurum: qui quidem mirificus illo die (quod pene præterii) fuit in Gabinium: accusavit majestatis: nomina data, cum ille verbum nullum. Habes forsitan. Domi recte, & ipsa domus a redemptoribus tractatur non indiligenter. Vale.

MAR-

6 Teneo] Antiquæ, pro teneo me. Man.

7 Vel quod] Bessarionis liber habet, id quod. Unde factum suspicor, vel quod, eorum temeritate, quod aures imperitæ antiquam, non tamen satis usu pervulgatam, loquendi rationem inique ferrent. Est enim, id quod, pro ideo quod. (Terent. Heaut. V. 3. 17. Hec. III. 3. 8.) Totum igitur hunc locum ita legerem ac distinguerem: Teneo ab accusando, vix mehercule, sed tamen teneo, id quod nolo cum Pompejo pugnare: (fatis est quod instat de Milone) id quod iudices nullos habemus; ἀτόταβη formido. Idem.

8 Α' ἀτόταβη] Infelicem successum, hoc est abolitionem Gabini. Nam ἀπορροχία, spe frustror, non obtineo. Idem.

9 Malevolentiam] In ipsum, an in Ga-

binium? in ipsum. Idem.

10 Aliquid accidat] Contra quam accideret me non accusante. Timeo, ne absolvatur. Nam qui me oderunt, forsasse illum, me accusante, subleverent. Idem.

11 Magno] Vict. Man. magna.

12 Aut hominum, aut legum] Aut candidatorum, si condemnantur; aut legum, si absolvuntur. Manutius.

13 Adventu] In urbem? minime: quia cum imperio erat: sed in Galliam Togatum, Cæsaris provincia partem, quæ ad suffragia veniebat. Idem.

14 Data] Pro lata, eorum qui participes aut consilii fuerant majestatis imminute: quibus testibus convinci Gabinus posset. Idem.

MARCUS Q. FRATRI S.

III. **O**CCUPATIONUM mearum tibi signum sit librarii manus. Diem scito esse nullum, quo die non diem pro reo. Ita quidquid conficio, aut cogito, in ambulationis fere tempus confero. Negotia nostra sic se habent. Domestica vero, ut volumus. Valent pueri, studiose discunt, diligenter docentur, & nos, & inter se amant. ¹ Expositiones utriusque nostrum sunt in manibus: sed tua ² ad perfectum jam res rustica Arcani & Laterii. Præterea de aqua & via nihil prætermisi quadam epistola, quin enucleate ad te perscriberem. Sed me illa cura sollicitat angitque vehementer, quod dierum jam amplius L. intervallo nihil a te, nihil a Cæsare, nihil ex istis locis, non modo literarum, sed ne rumoris quidem affluxit. Me autem jam & mare istuc, & terra sollicitat: neque desino (ut fit in amore) ea, quæ minime volo, cogitare. Quare non equidem jam te rogo, ut ad me de te, de rebus istis scribas (nunquam enim, cum potes, prætermittis) sed hoc te scire volo, nihil fere unquam me sic expectasse, ut, cum hæc scriberem, literas tuas. Nunc cognosce ea, quæ sunt in republica. Comitiorum quotidie singuli dies tolluntur obnuntiationibus, magna voluntate ³ bonorum omnium: tanta invidia sunt consules propter suspicionem pactorum a candidatis præmiorum. Candidati consulares quatuor, omnes rei. Causæ sunt difficiles: sed enitemur ut Messala noster salvus sit: quod est etiam cum reliquorum salute conjunctum. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sylla, subscribente privigno Memmio, fratre

ARG. De rebus domesticis nonnulla: definitionum literarum a Quinto: Comitiorum dilationes: Gabinius de ambitu reus: & Ciceronis Q. filii in Rhetore audiendo diligentia. Anno U. C. 699.

¹ Expositiones] Edium. Manut.

² Ad perfectum] P. Manutius hariolabatur: perfectum. Jam res rusticas &c. ut pendente a verbo perscriberem. Lambinus audacius fecit, intulitque in contextum, sed tunc pene ad actum jam perducta res est rustica.

Unde autem istud desumpserit, plane tacet. Gruter. Ad perfectum, id est, quasi perfecta & absoluta. Phraasis est technica certo consilio a Cicerone servata, & illi medicorum permixtis, ad tertias, ad quartas, &c. F. Jovianus.

³ Bonorum] Qui comitia haberi eo anno a consulibus volebant, ne presentia consequerentur pacta a Memmio & Calvino, consularibus candidatis. Manut.

AD Q. FRATREM LIB. III. 87

tre Cæcilio, Sylla filio. ⁴ Contra dixit L. Torquatus, omnibusque libentibus non obtinuit. Quæris, quid fiat de Gabinio? sciemus de majestate triduo: quo quidem in judicio odio premitur omnium generum: maxime testibus cæditur: accusatoribus frigidissimis utitur: consilium varium: quæstor gravis & firmus Alsius: Pompejus vehemens in iudicibus rogan- dis. Quid futurum sit, nescio: locum tamen illi in civitate non video: animum præbeo ad illius perniciem moderatum, ad rerum eventum lenissimum. Habes fere de omnibus rebus. Unum illud addam. Cicero tuus nosterque summo studio est Pæonii sui rhetoris, hominis, opinor, valde exercitati & boni: sed nostrum instituendi genus esse paulo eruditius & ⁵ *Ἐπιμακρότερον*, non ignoras. Quare neque ego impediri Ciceronis iter, atque illam disciplinam volo; & ipse puer magis illo declamatorio genere duci & delectari videtur. In quo quoniam ipsi quoque fuimus, patiamur illum ire nostris itineribus: eodem enim perventurum esse confidimus. Sed tamen, si nobiscum eum rus aliquo eduxerimus, in hanc nostram rationem consuetudinemque inducemus. Magna enim nobis a te proposita ⁶ merces est, quam certe nostra culpa nunquam minus assequemur. Quibus in locis, & qua spe hiematurus sis, ad me quam diligentissime scribas velim. Vale.

⁴ Contra dixit] In divinationis judicio: accusator enim, Sylla rejecto, diligi volebat. Ad Att. ep. 16. lib. IV. Idem.

⁵ *Ἐπιμακρότερον*] Subtilius, philosophicis

questionibus magis resectum. Manut.

⁶ Merces] Amoris augendi erga me tui. Epist. 1. hujus libri. Idem.

MARCUS Q. FRATRI S.

IV. **G**ABINIUS absolutus est. Omnino nihil accusatore Lentulo, subscriptoribusque ejus infantius: nihil illo consilio fordidius. Sed tamen, nisi incredibilis contentio, & proces Pompeji, dictaturæ etiam rumor plenus timoris fuisset, ipsi Lentulo non respondisset, qui tum illo accusatore, illo- que-

ARG. De Gabinio propter accusatoris & subscriptorum infantiam absolutio perscribit, & quare nec eum accusarit, nec defenderit, addit. Anno U. C. 699.

que consilio sententiis condemnatus sit xxxii, cum lxx tulissent. Est omnino tam gravi fama hoc iudicium, ut videatur reliquis iudiciis periturus, & maxime de pecuniis repetundis. Sed vides nullam esse rempublicam, nullam fenatum, nulla iudicia, nullam in nullo nostrum dignitatem. Quid plura de iudicibus? duo pratorii federunt, Domitius Calvinus; is aperte absolvit, ut omnes viderent: & ¹ Cato; is ² disruptis tabellis de ³ circulo se subduxit, & ⁴ Pompejo primus nuntiavit. Ajunt nonnulli, Sallustius item, me oportuisse accusare. Iis ego iudicibus committerem? Quid essem, si me agente esset elapsus? Sed me alia moverunt. Non putasset sibi Pompejus de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem introisset: ad inimicitias res venisset: ⁵ cum Æternino Samnite Pacidianus comparatus videret: auriculam fortasse mordicus abstulisset: cum Clodio quidem certe rediisset in gratiam. Ego vero meum consilium (si præsertim tu non improbas) vehementer approbo. Ille, cum a me singularibus meis studiis ornatus esset, cumque ego illi nihil deberem, ille mihi omnia; tamen in republica me a se dissentientem non tulit, (nihil dicam gravius) & minus potens eo tempore, quid in me florentem posset, ostendit: nunc, cum ego ne curem quidem multum posse, Res quidem publica certe nihil possit, unus ille omnia, cum illo ipso contenderem? Sic enim faciendum fuisset. Non existimo te putare id mihi suscipiendum fuisse. Alterutrum, inquit idem Sallustius, defendisses, idque Pompejo contententi dedisses: etenim vehementer-

¹ Cato] Non is, qui postea Uticensis dictus est. Erat enim hoc anno prætor; prætores autem in aliorum prætorum consilio iudices fuisse, non est ut credi possit. Accedit illa ratio, quod vir omnium optimus & constantissimus cum esset, nunquam, adulandi gratia, Gabinium absolutum primus Pompejo nuntiasset. Est igitur alius Cato, vel Porcius, vel Hostilius; qui sua sententia Gabinium videtur absolvisse. De C. Catone, qui tribunus pl. fuit Marcellino & Philippo coff. non licet intelligi. Non enim uno tantum anno post tribunatum gerere præturam potuit. *Manut.*

² Disruptis] Malim *diventis*, pro, *discre-*

is, dinumeratis: ut, quæ damnasset, cognosceretur. Non enim discessit Cato, nisi postea quam tabellis dinumeratis, Gabinium vidit absolutum. *Idem.* Junius vero *disruptis* legit ex interpolato Mf.

³ Circulo] Ubi iudices circa prætoris tribunal sedentes sententias tulerant. *Idem.*

⁴ Pompejo] Extra urbem. Nam erat cum imperio. Id confirmant illa, quæ paulo post sequuntur, verba: *In urbem introisset.* *Idem.*

⁵ Cum Æternino] Insigne per gladiatorum inductum videretur, ut Pacidianus cum Æternino pugnaturus: de quibus Lucilius poeta. Vide libellum de optimo genere. *Orat. cap. 6. Idem.*

menter orabat. Lepidum amicum Sallustium, qui mihi aut inimicitias putet periculosas subeundas fuisse, aut infamiam sempiternam. Ego vero hac mediocritate delector: ac mihi illud jucundum est, quod, cum testimonium secundum fidem & religionem gravissime dixissem, reus dixit, si ⁶ in civitate licuisset sibi esse, mihi se ⁷ satisfacturum: neque me quidquam interrogavit. De versibus, quos tibi a me scribi vis, deest mihi quidem opera, quæ non modo tempus, sed etiam animum vacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam *ἐξουσιός*: non enim sumus omnino sine cura venientis anni: etsi sumus sine timore. Simul & illud (sine ulla mehercule ironia loquor) tibi istius generis in scribendo priores partes tribuo, quam mihi. De bibliotheca tua Græca supplenda, libris commutandis, Latinis comparandis, valde velim ista confici, præsertim cum ad meam quoque usum spectent. Sed ego, mihi ipsi ista per quem agam, non habeo: neque enim venalia sunt, quæ quidem placeant, & confici nisi per hominem & peritum & diligentem non possunt. Chryssippo tamen imperabo, & cum Tyrannione loquar. De ⁸ fisco quid egerit Scipio, quæram. Quod videbitur rectum esse, curabo. De Ascanione, tu vero, quod voles, facies: me nihil interpono. De ⁹ suburbano, quod non properas, laudo: ut tu habeas, hortor. Hæc scripsi a. d. ix Kal. Nov. quo die ludi ¹⁰ committebantur, in Tusculanum proficiscens, ducentisque mecum Ciceronem meum in ludum discendi, non lusionis. Ea re non longius, ¹¹ quam vellem, quod ¹² Pontino ad triumphum a. d. iiii Non. Novemb. volebam adesse: etenim erit nescio quid negotioli: nam Cato & Servilius prætores prohibu-

Tom. IX.

M

bitu-

⁶ In civitate] Si absolutum esset. Damnati enim de majestate exulabant. *Manut.*

⁷ Satisfacturum] Gratiam relatorum, quod eum non accusasset, testimonio contentus. *Idem.*

⁸ Fisco] Erario. Hac de re extrema epistola sequenti his verbis: *Ab erario puta confectum esse, dum absens.* Quærete præterea, quid plane rei sit, inepti hominis esset, verique, quod ajunt, nodum in scirpo querentis. *Idem.*

⁹ Suburbano] Emendo. *Supra. Idem.*

¹⁰ Committentur] Committi ludos, pro incipi, ignorat, opinor, nemo. *Idem.*

¹¹ Quam vellem] Non placet hæc loquendi ratio, *non longius, quam vellem.* Perpendatur sententia: inesse quiddam, quod tere res aures offendat, sentitur. Forte abundat, *quam vellem.* *Idem.*

¹² Pontino] Aliis Pontinio, vel Pompeino, de Allobrogibus triumphaturo. Præturam gessit Cicerone consule. Ejusdem in Cilicia legatus fuit. *Idem.*

bituros se minantur: nec, quid possint, scio. Ille enim & Appium consulem secum¹³ habebit, & praetores, & tribunos plebis. Sed minantur tamen: in primitisque¹⁴ ἄφ' ἡμεῶν Q. Scævola. Cura, mi suavissime & carissime frater, ut valeas.

¹³ Habebit] Vide Fam. IV. 16.

¹⁴ ἄφ' ἡμεῶν] Martem spirare. Dicitur de iis, qui terribile quiddam vultu præ se ferunt. Sic in epist. ad Atticum II. lib. XV.

Hoc loco, fortibus sane oculis, Cassius, (Martem spirare dicens) se in Siciliam non iturum, ἄφ' ἡμεῶν dixit Aristophanes. Manus.

MARCUS Q. FRATRIS.

V. QUOD quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere institui: non cessavi, neque cesso: sed sæpe jam scribendi totum consilium rationemque mutavi. Nam, jam duobus factis libris, in quibus novendialibus iis feriis, quæ fuerunt Tuditano & Aquilio consulibus, sermo est a me institutus Africani, paulo ante mortem, & Lælii, Phili, Manilii, Q. Tuberonis, & Lælii generorum Fannii & Scævola: sermo autem in novem & dies & libros distributus de optimo statu civitatis, & de optimo cive: sane texebatur opus luculenter, hominumque dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat. Hi libri cum in Tusculano mihi legerentur, audiente Sallustio: admonitus sum ab illo, multo majore auctoritate illis de rebus dici posse, si ipse loquerer de republica, præsertim cum essem non Heraclides Ponticus, sed consularis, & is, qui in maximis versatus in republica rebus essem: quæ tam antiquis hominibus attribuerem, ea visum iri ficta esse: oratorium sermonem in illis nostris libris, quod esset de ratione dicendi, belle a me removisse, ad eos tamen retulisse, quos ipse vidissem: Aristotelem denique, quæ de republica & præstante viro scribat, ipsum loqui. Commovit me, & eo magis, quod maximos motus nostræ civitatis attingere non poteramus, quod erant inferiores, quam illorum ætas, qui loquebantur. Ego autem

ARG. De libris de republica, Sallustii monitu, resingendis: de Cæsaris erga se amore de versibus scribendis excusatio: de resp. statu conquisitio: de Gabinio a se non defenso, & de suo in libris Quinto emendis studio. Anno U. C. 699.

id ipsum tum eram lecturus, ne in nostra tempora incurressem offenderem quempiam. Nunc & id vitabo, & loquar ipse tecum; & tamen illa quæ institueram, ad te, si Romam venero, mittam. Puto enim te existimaturum, a me libros illos non sine aliquo meo stomacho esse relictos. Cæsaris amore, quem ad me pericripit; unice delector: promissis iis, quæ ostendit, non valde pendeo: nec honores sitio, nec desidero gloriam: magisque ejus voluntatis perpetuitatem, quam promissorum exitum expecto. Vivo tamen in ea ambitione, & labore, tanquam id, quod non postulo, expectem. Quod me de faciendis versibus rogas; incredibile est, mi frater, quam egeam tempore: nec sane satis commoveor animo ad ea, quæ vis canenda. ¹ Τὸ δὲ θέεις vero ad ea, quæ ipse ego ne cogitando quidem consequor, tu qui omnes isto eloquendi & exprimenti genere superasti, a me petis? Facerem tamen ut possem; sed (quod te minime fugit) opus est ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. Abduco equidem me ab omni republicæ cura, dedoque literis: sed tamen indicabo tibi, quod mehercule in primis te celatum volebam. Angor, mi suavissime frater, angor, nullam esse rempublicam, nulla judicia, nostrumque hoc tempus ætatis, quod in illa auctoritate senatoria florere debebat, aut forensi labore jactari, aut domesticis literis sustentari. Illud vero, quod a puero adamaram,

² Αὐτὸν ἀεὶ δέειν, ὃ ὑπερβολὴν ἐπιβουλήν ἔδειξεν.

totum occidisse: inimicos a me partim non oppugnatos, partim etiam esse defensos: meum non modo animum, sed ne odium quidem esse liberum: unumque ex omnibus Cæsarem esse inventum, qui me tantum, quantum ego vellem, amaret, aut etiam (sicut alii putant) hunc unum esse, ³ qui vellet. Quorum tamen nihil est ejusmodi, ut ego me non multa consolatione quotidie leniam: sed illa erit consolatio maxima, si una erimus. Nunc ad illa vel gravissimum accedit, tui desiderium: Gabinium si, ut Panfa putat oportuisse,

M 2

defen-

¹ Τὸ δὲ θέεις] Argumenta, materiam.

² Αὐτὸν] Semper fortiter agere, & alius prætere.

Ilud. H. 93.

³ Qui vellet] Quasi unus Cæsar non alius commodi ipse, sed vere atque ex animo planeque sua sponte amaret. Manus.

defendissem, concidissem: qui illum oderunt (ii sunt toti ordines) propter quem oderunt, me ipsum odisse cœpissent. Tenui me, ut puto, egregie, tantum ut facerem quantum omnes viderent. Et in omni summa, ut mones, valde me ad orium pacemque converto. ⁴ De libris Tyrannio est cessator: Chryssippo dicam: sed res operosa est, & hominis perdiligentis. Sentio ipse, qui in summo studio nihil assequor. De Latinis vero quo me vertam, nescio: ita mendose & scribuntur, & veneunt: sed tamen, quod fieri poterit, non negligam. Crebrius, ut ante ad te scripsi, Romæ est: & qui omnia ³ adjurant, debere tibi valde renuntiant. ⁶ Ab ærario puto confectum esse, dum absum.

⁴ De libris] Supra, epist. 4.

⁵ Adjurant] Cogunt sibi credi, iurejurando

do ad asseverationem adjuncto. Manut.

⁶ Ab ærario] Supra, epist. 4.

MARCUS Q. FRATRI S.

VI. QUATUOR tragoedias XVI diebus absolvisse cum scribas, tu quidquam ab alio mutuaris? & ¹ κλέος quæris, cum Electram & Troadem scripseris? Cessator esse noli: & illud, ² γνάθι σεωυτόν, noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam ut bona nostra norimus. Sed & istas & Erigonam mihi velim mittas. Habeas ad duas epistolas proximas.

ARG. Tragoedias a Quinto scriptas sibi mitti vult. Anno U. C. 699. ¹ Κλέος] Laudem. Alii aliis modis castigaverunt. Nonnulli κλέος legunt. Germani, κλέος. Nobis immutare non tutum visum est: magis enim adhuc vulgatas lectiones improbare possumus, quam veram esse ullam ex

ipsis confirmare, aut ipsi certiores in medium adferre. Vidor. Legendam, κλέος, quod antecedentia docent. Qui abundas, cur debet? cur as alienum convasabas tibi? F. Junius.

² Γνάθι] Nescit seipsum. De hoc Apollinis præcepto, vide Tusc. I. 22.

MARCUS Q. FRATRI S.

VII. ROMÆ, & maxime ¹ Appia, ad Martis, mira proluvies. Crafipedis ambulatio ablata, horti tabernæ

ARG. Proluviem ingentem fuisse scribit, & epistolas promittit. Anno U. C. 699.

¹ Appia, ad Martis] Appia via, ad eadem Martis. Manutius.

AD Q. FRATREM LIB. III. 93

næ plurimæ: magna vis aquæ usque ad piscinam. ² Viget illud Homeri,

Ἰμῆτ' ὄπαινα, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ Ζῆς.

Cadit enim in absolutionem Gabinii

Ὅτε διήγ' ἀνδρῶσι κοπευδιδυθὸν χαλεπῶν.

Οἱ βίη, ἐν ἀγορῇ σκολιδὸς κέλευσι Σέμισης.

Ἐν δὲ δίκῳ ἐλάσασσι θεῶν ὅτιν ἔκ ἀλέγοντες.

Sed hæc non curare decrevi. Romam cum venero, quæ perspexero, scribam ad te, & maxime de ³ Dictatura: & ad Labienum, & ad Ligurium literas dabo. Hanc scripsi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum, qui mihi erat perjucundus, quod eum te aiebant, cum esses Sami, curasse faciendum. Vale, mi suavissime & optime frater.

² Viget illud Homeri] Accidit plane, quod in illis versibus, dixit Homerus, Iliad. 11. 385. Ἰαυὸν μαγὰς ἰμβρὲς φανδρὸν, cum est haminibus, iustitiam non colentibus, iratur. Videretur enim ideo proluviem hanc immississe, quia Gabinium contra leges absolutum ini-

que ferat. Manut.

³ Dictatura] Ad quam res videretur spectare. Discordiis enim civium comitia producuntur, quas dictatoris potestas sedabit. Supra, & infra, & ad Attic. epist. 16. lib. IV. Idem.

MARCUS Q. FRATRI S.

VIII. SUPERIORI epistolæ quid respondeam, nihil est: quæ plena stomachi & querelarum est: quo in genere alteram quoque te scribis pridie Labieno dedisse, qui adhuc non venerat. Delevit enim mihi omnem molestiam recentior epistola. Tantum te & moneo, & rogo, ut in istis molestiis, & laboribus, & desiderijs recordere, consilium nostrum quod fuerit professionis tuæ: non enim commoda quædam sequebamur parva, ac mediocria. Quid enim erat, quod discessu nostro emendum putaremus? Præsidium firmissimum petebamus ex optimi & potentissimi viri benevolentia ad omnem statum nostræ dignitatis. Plura ponuntur in spe, quam in pecuniis:

ARG. De Cæsaris amicitia, & cautione datorum consulatus: de Dictaturæ timore, in literis dandis adhibenda: de spe Candi- & de Milonis Iudis. Anno U. C. 699.

cuniis: ¹ reliqua ad iacturam fruuntur. Quare si crebro referes animum tuum ad rationem & veteris consilii nostri, & spei, facilius istos militiæ labores, cæteraque, quæ te offendunt, feres: & tamen, cum voles, depones. Sed ejus rei maturitas neque dum venit, & tamen jam appropinquat. Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis committas, quod si prolatum sit moleste feramus. Multa sunt, quæ ego nescire malo, quam aliquo periculo fieri certior. Plura ad te vacuo animo scribam, cum (ut spero) se Cicero meus belie habebit. Tu velim cures, ut sciam, quibus nos dare oporteat eas, quas ad te deinde literas mittemus: Cæsarisne tabellariis, ut is ad te protinus mittat, an Babieni. Ubi enim isti sint ² Nervii, & quam longe absint, nescio. De virtute & gravitate Cæsaris, quam in summo ³ dolore adhibuisset, magnam ex epistola tua accepi voluptatem. Quod me institutum ad illum poema jubes perficere; etsi distentus cum opera, tum animo sum multo magis, quoniam tamen ex epistola, quam ad te miseram, cognovit Cæsar me aliquid esse exorsum, revertar ad institutum, idque perficiam his supplicationum otiosis diebus, quibus Messalam jam nostrum reliquosque molestia levatos vehementer gaudeo: eumque quod certum consulem cum Domitio numeratis, nihil a nostra opinione dissentitis. Ego Messalam Cæsari ⁴ præstabo. Sed Memmius in ⁵ adventu Cæsaris habet spem: in quo illum puto errare: hic quidem friget. Scaurum autem jampridem Pompejus abjecit. Res prolata. Ad interregnum comitia adducta. Rumor dictatoris injucundus bonis: mihi etiam magis, quæ loquuntur. Sed tota res & timetur, & refrigescit. Pompejus plane se negat velite: antea ipse mihi non negabat. Hirrus ⁶ auctor fore videtur. O dii, quam ineptus! quam se ipse amans sine rivali!

Cras-

¹ Reliqua] Præter spem: aut, præter ea, quæ jam habemus, a nobis ipsis parata. Quæcumque inquit, irruis, ad iacturam fruuntur: id est, ejusmodi erant, ut aliquid ex iis quotidie possis amittere. At Cæsaris præsidium erit firmissimum: idque petimus ad omnem statum nostræ dignitatis. *Manur.*

² Nervii] Ubi nunc hibernas cum legio-

ne. Cæsar Comm. lib. V. *Manur.*

³ Dolore] Ob legatos cum lesione & horribus casus. Comm. lib. V. *Idem.*

⁴ Præstabo] Efficiam, si erit consul, ne quid agat in magistratu contra Cæsaris voluntatem. *Idem.*

⁵ Adventu] Vide libri hujus ep. 2.

⁶ Auctor] Quia designatus Trib. pl.

Crassum Junianum, hominem mihi deditum, ⁷ per me deteruit. Velit, nolit, scire difficile est. Hirro tamen agente, nolle se ⁸ non probabit. Aliud hoc tempore de republica nihil loquebantur. Agebatur quidem certe nihil. Serrani ⁹ Domestici filii funus perluctuosum fuit a d. VIII. kal. Decemb. Laudavit pater ¹⁰ scripto meo. Nunc de Milone. Pompejus ei ¹¹ nihil tribuit, & omnia Guttæ: dicitque se perfecturum, ut in illo Cæsar incumbat. Hoc horret Milo: nec injuria: & si ille dictator factus sit, pene diffidit. Intercessorem dictaturæ si juverit manu & præsidio suo, Pompejum metuit inimicum: si non juverit, timet ne per vim perferatur. Ludos apparat magnificentissimos: sic, inquam, ut nemo sumptuosiores. Stulte bis terque, non postulatus: vel quia manus magnificam dederat, vel quia facultates non erant, vel quia ¹² magister, vel quia potuerat magistrum se, ¹³ non ædilem, putare. Omnia fere scripsi. Cura, mi carissime frater, ut valeas.

⁷ Per me deteruit] Mea opera Pompejus effecit, ut caprum de dictatura consilium Crassus abjecerit. Hoc enim, & quæ sequuntur, ad Pompejum, non ad Hirrum, convenit referri: si tamen is est, de quo Plutarchus; qui, inito Tribunatu, egit de dictatore Pompejo. *Manur.*

⁸ Non probabit] Non persuadet hominibus, cum per ejus amicum agatur. *Idem.*

⁹ Domestici] Cognomen Serrani. *Idem.*

¹⁰ Scripto meo] Cum orationem, ei a me scriptam de laudibus filii, legeret. *Idem.*

¹¹ Nihil tribuit] Minime illi, anno sequenti consilium petitaro, studeat; maxime vero Guttæ. *Idem.*

¹² Magister] Hereditatis dividenda.

¹³ Non ædilem] Caii mortuo ludos dat.

MARCUS Q. FRATRI S.

IX. **D**E Gabinio nihil fuit faciendum istorum, quæ amantissime ¹ cogitata sunt. ² Τὸν μὲν χάρωνι. Feci summa cum gravitate, ut omnes sentiunt, & summa cum lenitate, quæ feci. Illum neque urfi, neque levavi. Testis vehemens fui: præterea quievi. Exitum judicii foedum & perniciosum levissime tuli. Quod quidem bonum mihi nunc denique redundat, ut his malis reipublicæ, licentiaque audacium,

ARG. Varia de rebus publicis & domesticis perscribit. Anno U. C. 699.

¹ Cogitata] Quæ ad me scripsisti.

² Τὸν μὲν χάρωνι] Hoc est, tunc mihi debiscat lata terra: cum hoc scilicet flagitium commisero. *Iliad.* Δ. 182. *Manur.*

cium, qua ante rumpebar, nunc ne movear quidem. Nihil est enim perditius his hominibus, his temporibus. Itaque ex republica quoniam nihil jam voluptatis capi potest: cur stomacher, nescio. Literæ me, & studia nostra, & otium, vilæque delectant, maximeque pueri nostri. Angit unus Milo: sed velim finem afferat consulatus: in quo enitar non minus, quam sum enisus in nostro: tuque istinc, quod facis adjuvabis. De quo cætera (nisi plane vis eripuerit) recte sunt: de re familiari timeo. ³ *O' δὲ μάλιστα ἐκ τ' ἀρετῶς*, qui ludos H-S ccc comparet. Cujus in hoc uno ⁴ considerantiam & ego sustinebo, ut potero, &, tu ut possis, est tuorum nervorum. De motu temporum venientis anni, nihil te intelligere volueram domesticæ timoris, sed de communi reipublicæ statu: in quo etiam si nihil procuro, tamen nihil curare vix possum. Quam autem te velim cautum esse in scribendo, ex hoc conjicito, quod ego ad te ne hæc quidem scribo, quæ palam in republica turbantur, ne cuiusquam animum meæ literæ interceptæ offendant. Quare domestica cura te levatum volo. In republica scio quam sollicitus esse soleas. Video Messalam nostrum consulem, si per interregem, ⁵ sine iudicio: si per dictatorem, tamen sine periculo. Odii nihil habet. Hortensii calor multum valebit. Gabinii absolutio, lex ⁶ impunitatis putatur. ⁷ *Ἐν παρήγγυ*. De dictatore tamen actum adhuc nihil est. Pompejus abest: Appius miscet: Hirrus ⁸ parat: multi intercessores numerantur: populus non curat:

³ *O' δὲ μάλιστα*] *Hic autem insanit sic, ut ferri amplius non possit.* Odyss. c. 350. *Idem.*
⁴ *Considerantiam*] Ego hunc locum corruptum puto: verbum enim hoc barbarum est; quod si latinam sit & elegans, sententia tamen admodum repugnat & contrarium est; erat enim temeritas & infania potius quedam rem suam familiarem effundere in ludorum apparatione. Offendit autem verbis Homeri nunc illum tantopere insanire, ut non amplius sustineri possit. Ut quod de illo Plinius lib. XXXVI. cap. 15. tradit, cum hoc loco conveniat, itaque & ipsam Milonem H-S septuaginta millia eris alicui debuisse inter prodigia humani animi iudicio. Victor. Malim *inconsiderantiam*, vocabulo inusitato,

sed tamen ab *inconsiderans* usitato. *Mausur.*

⁵ *Sine iudicio*] Quem hic locum habet iudicii mentio; cum in proxima epistola jam dixerit, illum esse absolutum? Intellige de altero, quod impendebat, de ambitu iudicio. *Idem.*

⁶ *Impunitatis*] His verbis nocentem Messalam significat. Fore tamen ut absolvarur, tribus causis, dixit: quod odii nihil habet: quod pro eo contendit Hortensius: quod, absoluto Gabinio, nemo jam videtur ita nefarius, qui absolvi non possit. *Idem.*

⁷ *Ἐν παρήγγυ*] Breviter, velut in cursu.
⁸ *Parat*] Ut legem ferat de Dictatura, cum scilicet tribunus pl. erit. *Mausur.*

rat: principes nolunt: ego quiesco. De ⁹ mancipiis, quod mihi polliceris, valde te amo: & sum equidem, uti scribis, & Romæ, & in prædiis ¹⁰ infrequens. Sed cave, amabo, quidquam, quod ad meum commodum attineat, nisi maximo tuo commodo & maxima tua facultate, mi frater, cogitaris. De ¹¹ epistola Vatinii, risi: sed me ab eo ita observari scio, ut ejus ista odia non forbeam solum, sed etiam concoquam. Quod me hortaris ut absolvam, habeo absolutum, suave, mihi quidem uti videtur, ¹² *ἔσθ' ad* Cæsarem: sed quæro locupletem tabellarium, ne accidat quod Erigonæ tuæ: cui soli, Cæsare imperatore, iter ex Gallia tutum non fuit. ¹³ *Quid?* si cæmentum bonum non haberem, deturbem ædificium? quod quidem quotidie mihi magis placet: in primisque inferior porticus, & ejus conclavia etiam recte. De ¹⁴ Arcano, Cæsaris opus est, vel mehercule etiam elegantioris alicujus: imagines enim istæ, & palæstra, & piscina, & ¹⁵ Nilus, multorum ¹⁶ Philotimorum est, non Diphilorum: sed & ipsi ea adibimus, & mittemus, & mandabimus. De Felicis testamento tum magis querere, si scias. Quas enim tabulas se putavit obsignare, in quibus ¹⁷ in uncis ¹⁸ firmissimum tenuerat (lapsus est per errorem & suum, & Sicuræ servi) non obsignavit: quas noluit, eas obsignavit.

Tom. IX.

N

⁹ *Mancipii*] Ad me mittendis, Gallico aut Britannico bello captis. *Idem.*

¹⁰ *Infrequens*] Cum paucis mancipiis. *Idem.*

¹¹ *Epistola*] Literis Roma ad Cæsarem missis, quæcumque diceret agereve Cicero, tanquam explorator significabat. *Idem.*

¹² *ἔσθ' ad*] Poema.

¹³ *Quid?* si cæmentum] Minime placet hæc ab *ἔσθ' ad* ædificium subita translatio. Nec dubito, quin hujus partis, in qua de Quinti agitur villa, forsasse in Lacerio, initium desideretur. Itaque visum est, ut hæc nota *, quasi lacunam loci significaret, a superioribus inferiora disjungerem. *Mausur.*

¹⁴ *Arcano*] Quinti fundo. *Cæsaris opus:* maximum videlicet. *Idem.*

¹⁵ *Nilus*] Ut opinor, plures rivulos, e salientibus aquis in piscinam diversis partibus confluentes, appellat Nilum: quod, ut hoc flumen ostiis septem profuit in mare,

sic salientes illæ in piscinam rivulis multis, quasi parvus Nilus, perveniant. *Idem.*

¹⁶ *Philotimorum est, non Diphilorum*] Diligentiam Philotimi, negligentiam Diphili significat. Hoc, inquit, Diphili negotium non est, sed Philotimi; neque vero unius Philotimi, sed multorum. *Idem.*

¹⁷ *In uncis*] *Affis* nomine tota significatur hereditas. *Affis*, qui & libra, duodecim in partes, quæ dicuntur uncie, dividitur. Duodecim igitur partes bonorum suorum, postea quam esset mortuus, fieri Felix volebat. Sed, ut in propinqua morte, mente perturbatus, Sicuræ etiam servi imprudentia, tabulas de uncis non obsignavit: alteras, aliam in sententiam, a se antea scriptas, obsignavit. *Idem.*

¹⁸ *Firmissimum tenuerat*] Consilium illud de bonis suis in XII. partes inter coheredes dividendis mutare noluerat. *Idem.*

vit. ¹⁹ Ἄλλ' οἰμαίετο: nos modo valeamus. Ciceronem, & ut rogas, amo, & ut meretur, & ut debeo. Dimitto autem a me, & ut a magistris ne abducam, & quod mater Pomponia discedit, sine qua edacitatem pueri pertimesco. Sed sumus una tamen valde multum. Rescripsi ad omnia, mi suavissime & optime frater. Vale.

¹⁹ Ἄλλ' οἰμαίετο] Videtur esse finis fecat, illi mortuo male sit, qui tam male suis nani ex aliqua veteri comœdia, & significat: nos valeamus. Idem.

M. TUL-

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLÆ
AD BRUTUM.
CICERO BRUTO S. D.

I. **L**UCIUS Clodius, tribunus plebis designatus, valde me diligit, vel, ut ¹ ἐμφοτικώτερον ² dicam, valde me amat. Quod cum mihi ita persuasum sit, non dubito (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices a me amari. Nihil enim mihi minus hominis videtur, quam non respondere in amore iis, a quibus provocere. Is mihi visus est suspicari, nec sine magno quidem dolore, aliquid a suis, vel per suos potius inimicos ad te esse delatum, quo tuus animus a se esset alienior. Non soleo, mi Brute, (quod tibi notum esse arbitror) temere affirmare de altero: est enim periculosum, propter occultas hominum voluntates, multiplicisque naturas. Clodii animum perspectum habeo, cognitum, iudicatum: multa ejus indicia, sed ad scribendum

N 2 non

ARGUMENTUM. Post interitum C. Cæsaris, M. Brutus, qui conjurationis in illum participes atque etiam auctor princepsque fuerat, Cretam provinciam a senatu accepit administrandam; nec ita multo post, plebis concitatae furorem extimescens, urbe cessit; redituque desperato, cum in Creta non multum neque sibi neque reip. praesidii putaret esse, intendit animum ad Macedoniam: quam ei Q. Hortensius praetor, Hortensii oratoris filius, facile tradidit. Nam Cæsar, de Parthica expeditione cogitans, & magistratus in triennium creaverat, & provincias divise-

rat: ex quibus Macedoniam regi a M. Bruto, absoluta praetura, voluerat. Ad eum igitur Macedoniae praesidium Cicero scribit. Ac primo quidem de L. Clodii Trib. pl. singulari & cognito in se Brutoque amore ac fide. Anno U. C. 710.

¹ Ἐμφοτικώτερον] Luculentius, cum majori significatione.
² Dicam] Dicam in nullis invenitur MSS. & sane potest omitti, soletque non raro, sententia non modo non imminuta, sed etiam grata brevitate. Malasp.